

УДК 378.011.3:7-051

О. М. Пономарьова

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Мистецька галузь вищої освіти має давні, міцні й великі традиції, вона є однією з найскладніших систем не тільки освітнього простору, але й соціуму взагалі. М. Куліняк, міністр культури України, у своїй доповіді на підсумковій Колегії Міністерства культури зазначив, що «на сьогоднішні в Україні вдалося зберегти сформовану протягом багатьох десятиліть розвинену систему культурно-мистецької освіти» [1]. Але динамічні, складні реалії сучасного буття потребують реформування системи вищої мистецької освіти з метою подальшого вдосконалення процесу підготовки фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах України.

Мистецтво визначають як одну з форм суспільної свідомості й вагома частина загальної системи культури людства. Як специфічний феномен духовно-практичного освоєння світу, мистецтво впродовж століть відіграло найзначнішу роль у підтриманні процесу надбання, наслідування і спадкоємності суспільно-культурних ідей, утвердженні суспільних ідеалів, даючи дієвий імпульс для подальшого розвитку суспільства.

Мистецтво як дієва форма пізнання й відображення світу, створює, зберігає, транслює, акумулює світові, загальнолюдські цінності завдяки творам мистецтва, художньо-творчої, виконавської діяльності тощо. Сьогодні можна констатувати, що в сучасних умовах не тільки збільшується сфера застосування мистецьких професій, але й потужно оновлюється зміст, форми й засоби мистецтва, посилюється й ускладнюється процес збагачення та розширення видів творчої, художньо-мистецької, проектної, соціокультурної діяльності, з'являються нові професії, пов'язані насамперед із розвитком системи інформаційно-інноваційних технологій.

Метою цієї статті є визначення характерних ознак і принципів проектної діяльності у системі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей.

У науково-педагогічних дослідженнях, присвячених феномену освіти у сфері мистецтва, поняття «мистецька освіта» охоплює сферу дошкільної, загальної шкільної, вищої педагогічної, педагогічної післядипломної освіти й художньо-естетичного виховання. Мистецтво поєднує діяльність у сфері освіти, просвітництва, культури в єдину систему соціокультурних комунікацій. Педагогічна діяльність у сфері мистецтва стає певним показником рівня розвитку культури суспільства, оскільки завдання мистецької педагогіки постають і вирішуються

педагогами і дослідниками відповідно змісту і властивостей тих процесів, що відбуваються у суспільстві, культурі й мистецтві.

Серед досліджень педагогічного спрямування, присвячених проблемам мистецької освіти можна назвати вагомі наукові здобутки Т. Зюзіної, А. Козир, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, О. Отіч, О. Шевнюк, О. Рудницької, О. Ростовського, Т. Смирнової, Т. Сорочан, Г. Падалки, О. Щолокової, О. Хижної та ін.

Концептуальні засади мистецької педагогіки досконало обґрунтовані у працях О. Рудницької, А. Болгарського, І. Зязюна, А. Козир, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Отіч, Г. Падалки, О. Щолокової, О. Хижної та ін. Визначенню питань художньо-естетичного виховання засобами мистецтва присвячені дослідження Є. Ануфриєва, А. Бурова, Н. Ветлугиної, Д. Кабалевського, Н. Киященко, Н. Лейзерова, О. Отіч, Г. Падалки, В. Ражникова, Г. Шевченко, Б. Юсова тощо.

Обґрунтуванню ролі мистецької освіти як засобу художньо-естетичного розвитку особистості присвячено дослідження Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, О. Рудницької, О. Ростовського, Г. Падалки, О. Щолокової та ін. Теоретичні та методичні засади використання мистецтва у формуванні професійної культури майбутніх педагогів викладено в працях В. Ковальчука, М. Лещенко, В. Орлова.

Історичні проблеми і питання розвитку, становлення і функціонування системи мистецтва Україні досліджують мистецтвознавці Є. Антонович, С. Волков, Г. Газдюк, В. Даниленко, О. Ковальчук, Д. Кривавич, М. Криволапов, Я. Мельничук, Л. Мельник, Е. Мисько, В. Москаленко, С. Нікуленко, В. Овсійчук, В. Рожок, І. Хілько, І. Удрис, А. Чебикін, С. Черепанова, Р. Шмагало, М. Яковлев та ін.

Процеси розвитку музичної та музично-педагогічної освіти України та інших країн досліджувалися сучасними вченими (Н. Гуральник, А. Желан, Л. Масол, Н. Миропольська, Я. Мельничук, Г. Ніколас, О. Олексюк, О. Отіч, Г. Падалка, О. Рудницької, О. Ростовського, Т. Смирнової, Т. Сорочан, О. Шевнюк, О. Щолокова, О. Хижна та ін.).

Процес виконавства у музичному мистецтві, теоретико-методичні питання формування системи виконавської компетентності, виконавського професіоналізму досліджувалися Н. Антонова, Р. Дудик, Н. Дрожжиною, А. Козир, В. Плужніковим, Р. Римар, С. Сгібневою, Н. Селезньовою, О. Юрош та ін.

Проблеми становлення, розвитку, еволюціонування художньої освіти України досліджували О. Волинська, О. Гладун, В. Криволапов, В. Попік, І. Удріс, І. Хілько, Р. Щмаргало.

Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів, проблеми розвитку творчих здібностей і процесі формування творчої особистості досліджували О. Антонова, А. Возняк, О. Колодійчук.

Особливості становлення системи мистецької освіти і процеси історичного розвитку системи навчальних закладів освіти у сфері підготовки фахівців мистецьких спеціальностей розглядалися О. Дубас, О. Гальдун, Ю. Гомельською, У. Граб, О. Денісюк, О. Майданець-Магрілевич, О. Цалай-Якименко.

Творчі й мистецькі об'єднання як чинник культуротворчого вдосконалення особистості митця розглядалися в працях Я. Биструшкіна, Л. Крупеніної, Р. Леоненко, С. Максименко, У. Мельникової, А. Тулянцева, О. Шлемко, О. Юзефчик.

Питання та проблемні аспекти просвітницької й соціокультурної діяльності в Україні досліджували І. Антонюк, П. Біліченко, Н. Дуднік, Л. Івченко, О. Кобельська, Р. Найда, З. Нагачевська, О. Олійник, О. Попельнюх, Н. Приймас, О. Щербакова, Н. Яремко, О. Яцина. Особливості художнього життя й проблеми мистецького середовища досліджували О. Голубець, О. Попович, Т. Росул, М. Ржевська, Н. Сапак, Л. Троєльнікова, О. Туріна, І. Чмелік.

Сучасні питання проектування освітніх систем і створення нових освітньо-виховних технологій розглядаються у працях Л. Башаріної, В. Беспалько, В. Докучасвої, М. Кларіна, О. Колеченко, Ю. Кулюткіна, Л. Троєльнікової тощо. Питання організації процесу полікультурної освіти представлені в працях Е. Ананьян, Я. Гулецької, О. Мілютіної та ін.

Набутий ученими великий теоретико-методологічний досвід художньо-естетичного виховання, загальної мистецької педагогіки й мистецько-педагогічної діяльності є значним джерелом педагогічних звершень і методологічних пошуків щодо оновлення системи освіти України. Але сьогодні великої уваги потребує проблема формування проектного мислення майбутніх митців у контексті вищої професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей.

Підготовка фахівців в галузі мистецтва здійснюється на основі традицій, що історично склалися, але з урахуванням новітніх тенденцій розвитку суспільства, культури, мистецтва і педагогіки. Майбутні фахівці в галузі мистецтва орієнтовані більшою мірою на творчу діяльність і виконання, на створення нового художньо-мистецького середовища.

У сучасних умовах збільшується сфера практичного застосування художніх професій, з'являються нові спеціальності і спеціалізації, пов'язані насамперед з інноваційними інформаційними технологіями, а також могутньо й усебічно оновлюються зміст, форми і засоби сучасної художньої діяльності.

У Законі України «Про культуру» діяльність у сфері культури визначається як «творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвілєва та розважальна діяльність, спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб

громадян» [2]. Культура є складною багаторівневою системою, що здатна до постійного розвитку. Будь-який феномен культури розвивається за загальними законами суспільства і проходить стадії розвитку від генези через стабілізацію певних ознак і характеристик до культурного зразка, культурної норми чи культурного канону і стає певною традицією, яка дає імпульс для подальших культурних інновацій і зародження нових форм, видів, явищ культурної діяльності.

Ми розглядаємо феномен культури у ракурсі культурно-освітнього простору, який на даному етапі розвитку культурної динаміки на основі реалій домінуючої культурної парадигми нашого суспільства реалізує великі виховні можливості світової культури. Формування культурної спадщини відбувається у процесі засвоєння культурного досвіду і наслідування традиціям протягом історії людства, але визначальну роль у процесі соціокультурної еволюції та культуротворчості відіграє освіта.

Одними з основних пріоритетів ЄПВО визначено динамічність, мобільність, гнучкість, безперервність освіти. Ці сутнісні і суттєві ознаки визначаються у кожному компоненті освітньої системи на рівнях концептуально-методологічній, законодавчій, управлінсько-правовій бази, державного і регіонального управління, у наданні освітніх послуг навчальними закладами, у можливостях вільного вибору кожною особою, що навчається, змістовних компонентів освіти тощо.

Варіативність освіти як один з основних напрямків реформування системи освіти України, стає одним із провідних принципів сучасного розвитку освітньої системи і полягає у спрямуванні процесу подальшого вдосконалення освітньої системи за рахунок надання освітнім закладам можливості визначати, пропонувати і приймати різні пропозиції з організації освітнього простору стосовно чітко визначених цілей і концептуальних засад освіти України. Тобто, варіативність розуміється як принцип сучасної освіти, який полягає у спрямуванні до розвитку властивостей і компонентів сучасної системи вищої освіти на основі співіснування і співвідношення різних підходів, методів і технологій освіти, які ґрунтуються навколо стабілізуючого ядра – цілей, концепцій і завдань подальшого суспільно-культурного розвитку України.

Варіативними стають можливості використання різних інноваційних підходів до освітньої діяльності, форм освітніх послуг, методів і способів управління й організації освітньої діяльності, технологій впровадження інновацій та освітніх послуг у практику навчально-виховного процесу.

Новації відрізняються від інновацій принципово унікальними безаналоговими результатами творчо-конструктивної діяльності, оскільки основою творчості є свідоме чи безсвідоме прагнення до нового результату, а сама творчість є створенням «нового із старих елементів у внутрішньому світі» [3, с. 291]. Творче мислення, за думкою вчених,

розуміється як орієнтовно-дослідницька діяльність, яка прагне до слідів пам'яті, у зв'язку з отриманою інформацією [3, с. 292], яка поступає через канали сприйняття чи формується на основі вже добутого і відпрацьованого досвіду. Творчий процес засновано на відбитті уявлень про дійсність на підставі пам'яті: синтез вже наявної у пам'яті старої та нової інформації «створює основу для виникнення суб'єктивного явища» [3, с. 319]. До того ж, творчість пов'язана із розвитком потреби у пізнанні, потреби «в отриманні нової інформації, яка досягається у процесі орієнтовно-дослідницької діяльності» [3, с. 292].

Професійна підготовка фахівців мистецьких спеціальностей орієнтована на творчу діяльність, на створення нового художньо-мистецького факту відтворення дійсності у другій, вже мистецькій реальності засобами певного виду мистецтва, чи інтерпретації художнього твору засобами виконавської культури. Творча і виконавська культура стають найсуттєвішими основами мистецтва і мистецької освіти

Як зазначає О. Рудницька, один з фундаторів мистецької педагогіки України, «досягнення найвищих педагогічних результатів завжди було пов'язане з подоланням професійної обмеженості [4, с. 14]

Творчий пошук сприяє винаходженню нових ідей організації навчального процесу, сприяє його оптимізації і ефективності підготовки фахівців. Інноваційні тенденції сучасності виражаються у появі закладів та осередків культури нового чи реформованого типів. Освітня система передбачає широке впровадження інноваційних проектів у навчально-виховний процес.

Проектна культура на цей час постає складною системою пристосування людства до сучасного простору його існування, яка розвивається відповідно потреб людства, відповідно актуалізованих у суспільстві цінностей і має прогнозувально-випереджальний характер.

Проектування – специфічна конструктивно-творча діяльність, яка містить ознаки технології, тому що завжди спрямована на досягнення конкретного результату, тому сам проектний процес, впровадження і актуалізація результатів проекту є не довгостроковими. Проектна діяльність заснована на певній алгоритмізації кожного сегменту цілісної архітектури майбутньої моделі, кожного етапу сходження на шляху досягнення довершеного результату. Образне моделювання є характерним принципом проектної діяльності, оскільки визначальна ідея є ідеальною моделлю ще не створеного, але запроєктованого результату.

Проектна діяльність щодо організації цілісної структури процесу і структури кожного компонента чи етапу проектування передбачає використання складного програмно-концептуального комплексу, до якого входить аналіз і характеристика проблемної ситуації, визначення цілей і завдань, визначення концепції та принципів проектування, впровадження програмованих ідей і моделювання майбутнього прогнозованого об'єкта з обов'язковою аналітичною оцінкою з метою

виправлення недоліків, запровадження остаточного варіанту проектною моделі. На кожному етапі проектування передбачається використання методологічних принципів, методик досягнення певної результативності.

Проектування в сфері освіти значно розширює межі проектною змістовної спрямованості, оскільки мета будь-якого проекту у сфері освіти полягає у створенні певних умов, явищ чи ситуацій стимулювання і покращення стану навчально-виховного процесу, досягнення ефективності та якісних результатів освіти. До того ж, проектна діяльність освітньої сфери передбачає інтеграцію методів і форм соціокультурного проектування.

У процесі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей важливими стають проблеми підготовки митців до життя, до професійної діяльності: серед значущих питань майбутньої діяльності у сфері культури і мистецтва є формування вмінь і навичок визначати цілі життя й професійної діяльності, навчатися протягом життя, самоудосконалювати професійну майстерність тощо.

Мистецькі спеціальності всіх освітніх напрямів засновано на мистецькій художньо-творчій і виконавській діяльності, тому освітній культурно-мистецький проект як одна з форм навчально-виховного процесу слід органічно впроваджувати в освітню практику. Художні виставки, концерти, музично-розважальні шоу, театралізовані вистави, конкурси творчої майстерності, творчі конкурси, фестивалі стали привичною сферою творчих змагань чи виконавських виступів. Але соціокультурна практика з проектування різних творчо-мистецьких заходів актуалізується не лише у процесі участі студента у заходах, чи у відвідуванні зазначених форм соціокультурної комунікації, а й за умов безпосередньої участі кожного студента в проектуванні, організації й реалізації ідей проекту, у процесі створення авторського проекту як навчального завдання.

Адаптація майбутніх митців до умов сучасного динамічного життя, незалежно від ступеня академізації виду мистецтва, представленого певною спеціальністю, полягає в створенні умов набуття досвіду впровадження особистих творчих ідей у практику суспільного життя. Вміння аналізувати проблемну ситуацію, визначати цілі, організувати особисту діяльність є запорукою набуття особистістю якостей гнучкості, варіативності, здатності до постійного саморозвитку й самовдосконалення, вмінь пристосуватись до певних життєвих умов, навіть вижити у складних і нестабільних соціально-економічних ситуаціях сьогодення.

Проектуалізація певних компонентів процесу професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей проявляється на різних рівнях і етапах навчально-виховного процесу – від проектного завдання до формування культури проектного мислення, від методики проектування мистецького заходу до визначення теоретико-методологічних засад проектно-педагогічної діяльності тощо.

Серед принципів соціокультурної проектної діяльності в процесі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей виділимо наступні: принципи програмно-цільової орієнтації, спрямованості на результат, системності, прогнозувально-випереджальної стратегії, соціокультурної детермінації, інтегративності, виявлення творчо-мистецького потенціалу майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей.

Принцип програмно-цільової орієнтації передбачає конкретизацію й вирішення певних проблем навчально-виховного процесу, саморозвитку особистості, сприяє визначенню цілей життя й професійної діяльності майбутнього фахівця мистецьких спеціальностей.

Спрямованість на результат є визначальним принципом проектних технологій, який поєднує вивчення й упровадження різних підходів, методів, способів і методик утворення проектної ситуації, постановки цілей і завдань, поетапного вирішення й досягнення результату – втілення й реалізацію оригінальних і дієвих проектних ідей у практику навчально-виховного процесу.

Цілісна відбудова логіки проектного процесу передбачає систематизованість усіх елементів і компонентів процесу, визначення єдиної архітектури проектного образу. Системний підхід як один з вирішальних загальнонаукових методологічних підходів допомагає організувати процес проектування, логічно завершити процес у межах цільової заданості.

Прогнозувально-випереджальна функція проектних технологій передбачає орієнтованість на результат, його передбачувані наслідки, які повинні бути ураховані, проаналізовані щодо можливостей досягнення мети проектної діяльності. Випереджальне бачення покращення певної ситуації у навчально-виховному процесі сприяє визначенню зумовлених цілями проекту стратегій, шляхів, способів і методів досягнення позитивного результату.

Принцип соціокультурної детермінації уособлює взаємозв'язки професійної діяльності фахівця мистецьких спеціальностей із соціокультурними потребами сучасної людини, дозволяє організувати проектну діяльність як модель соціокультурної комунікації.

Принцип виявлення творчо-мистецького потенціалу підкреслює важливість професійної спрямованості проекту на виявлення й подальший розвиток професійних якостей конкурентоздатного фахівця мистецьких спеціальностей, на підготовку особистості до професійної діяльності в умовах складної динаміки суспільного життя.

Знакова роль у процесі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей належить інтеграції як багаторівневої системі внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків і взаємодій компонентів навчально-виховного процесу і соціокультурного середовища. Сутність інтеграції мистецтва й освіти полягає не в кількості запропонованих дослідниками, педагогами й методистами різних методів, методик, технологій, а в реальному результаті – у самому факті покращення суспільства та його

окремих сегментів, у продуктивності методик, ефективності даних системних інтенцій, оптимізації освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Доповідь Міністра культури України М. Кулиняка на підсумковій Колегії Міністерства культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/culture/news/2012/02/09/news_31910.html. **2. Закон України № 2778–VI** Про культуру [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://clubniydim.at.ua/load/nakones_to_dozhnalis_prinjat_zakon_ukrainy_quot_o_kulture_quot/1-1-0-6. **3. Данилова Н. Н.** Психофізіологія : учебник для вузов / Н. Н. Данилова. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 373 с. **4. Рудницька О. П.** Педагогіка загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2005. – 359 с.

Пономарьова О. М. Проектна діяльність у системі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей

Складні реалії сучасного життя потребують реформування системи вищої освіти у галузі мистецтва для подальшого вдосконалення процесу підготовки фахівців мистецьких спеціальностей. Підготовка фахівців у галузі мистецтва здійснюється на основі історичних традицій, з урахуванням новітніх тенденцій розвитку суспільства, культури, мистецтва і педагогіки. Майбутні фахівці в галузі мистецтва орієнтовані на творчу діяльність і виконання, на створення нового художньо-мистецького середовища. Визначення характерних ознак і принципів проектної діяльності є важливим у системі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: сучасна освіта, мистецька освіта, мистецтво, інтеграція мистецтв, підготовка фахівців мистецьких спеціальностей, проектна діяльність.

Пономарьова О. М. Проектная деятельность в системе профессиональной подготовки специалистов художественных специальностей

Сложные реалии современной жизни требуют реформирования системы высшего образования в отрасли искусства для дальнейшего совершенствования процесса подготовки специалистов художественных специальностей. Подготовка специалистов в отрасли искусства осуществляется на основе исторических традиций, с учетом новейших тенденций развития общества, культуры, искусства и педагогики. Будущие специалисты в отрасли искусства ориентированы на творческую деятельность и исполнение, на создание новой художественно-творческой среды. Определение характерных признаков и принципов проектной деятельности является важным в системе

профессиональной подготовки специалистов художественных специальностей.

Ключевые слова: современное образование, художественное образование, искусство, интеграция искусств, подготовка специалистов художественных специальностей, проектная деятельность.

Ponomareva O. M. Project activity in the system of professional preparation of specialists of artistic specialities

Difficult realities of modern life require reformation of the system of higher education in industry of art for further perfection of process of preparation of specialists of artistic specialities. Preparation of specialists in industry of art comes true on the basis of historical traditions, taking into account the newest progress of society, culture, art and pedagogics trends. Future specialists in industry of art are oriented to creative activity and implementation, on creation of new arts environment. Determination of characteristic signs and principles of project activity is important in the system of professional preparation of specialists of artistic specialities.

Key words: modern education, artistic education, art, integration of arts, preparation of specialists of artistic specialities, project activity.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 378.011.3 : 62 – 057.21

О. Я. Сердюкова

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ХАРЧОВОГО ПРОФІЛЮ

Одним із важливих чинників, що забезпечують саморозвиток інженера-педагога, та одним з видів педагогічної компетентності цього фахівця, є оволодіння студентами проектною діяльністю, спрямованою на виявлення, постановку й розв'язання техніко-технологічних проблем у контексті вирішення психолого-педагогічних завдань професійної освіти.

Сучасний інженер-педагог повинен володіти технологіями проектування й наукового дослідження, які спрямовані на подолання різнопланових проблем у функціонуванні педагогічної системи, навчально-виховного процесу, взаємодії між педагогом та учнями тощо. У зв'язку з цим набуває актуальності використання методу проектів у професійній підготовці інженерів-педагогів як засобу інтеграції техніко-технологічних і психолого-педагогічних знань та пов'язання теорії й практики у діяльності інженера-педагога.